

UNSAON PAGSULTI SA MGA BATA NGA ADUNAY NAMATAY

UNANG LAKANG: ANDAMA ANG KAUGALINGON

- Ang paghunahuna bahin sa pagpakig-istorya sa mga bata bahin niini tingali ang pinakalisod buhaton sa kalibutan.
- Masabtan ra gyud kini nga gusto nato sila panalipdan sa niini nga balita.
- Kung adunay laing hamtong uban nimo sa balay, ipaambit ang balita una sa ila, aron kuyog mo sa pagkig-istorya sa mga bata. Pagsulat og simple nga lista sa kung unsa ang nahitabo ni (PANGALAN) pagkahuman sa iyang pag-adto sa ospital.
- Mahimo nimong gamiton kini para basihan sa inyong mga pakig-hinabi sa mga bata.
- Paggahin og usa ka minuto sa pagginhawa og hinay ug lalom kutob sa imong mahimo.
- Sulayi nga ipunting imong pokus sa sunod nga mga minutos ug unsaon nimo pagpahibalo sa mga bata ang balita sa pagkamatay sa ilang hinigugma.
- Nahibalo kita nga bisan bata pa kaayo (ubos sa 2 ka tuig) kasagaran aduna nay nahibal-an nga adunay nahitabo ug nanginahanglan og eksplanasyon sa kung unsay makitan ug madunggan sa ilang palibot.

IKA-DUHA NGA LAKANG: ANDAMA ANG IMPORMASYON

- Paggahin og usa ka minuto sa paghunahuna kung unsay nahibaw-an sa matag bata sa kung unsay nahitabo.
- Unsa bay ilang pagsabot ug kasinatian sa sakit ug kamatayon hangtod karon?
- Sa dihang nag puyo ang tanan sa ilang mga balay, mahibal-an gyud sa mga bata ang mga tawag sa telepono ug maghulat kini sila nga makadungog kabahin ni (PANGALAN).
- Gapasabot kini nga human nimo madawat ang akong tawag, kinahanglan nimo sila sultihan sa labing dali sa balita, aron dili sila mabalaka sa kung unsay nahitabo.

IKA-TULO NGA LAKANG: ANDAMA ANG PALIBOT

- Hunahunaa sa kung asa dapit sa balay nimo gusto makig-istorya sa mga bata.
- Depende sa mga edad sa mga bata, pagdisisyon kung gusto nimo sultihan sila nga dungan, o kung lipaton ba og cellphone/computer/TV ang mga gagmayng bata samtang istoryahan nimo usa ang mga magulang nga bata.
- Kung ang mga bata adunay paborito nga dulaan, mahimo nga ihatag kini nimo sa ila.

IKA-UPAT NGA LAKANG: PAGESUGOD SA PAKIGSULTI

- Usa ka pamaagi sa pag-andam sa mga bata sa inyong pakigsulti ang paghangyo sa ila nga ihunong usa ang ilang mga gipangbuhat ug molingkod tapad nimo.
- Sulayi og paghinay sa pagsulti kutob sa imong mahimo ug sa paghunong sa taliwala sa mga pulong.
- Kasagaran paspas ang atong pagsulti labi na kung kita naguol ug gikulbaan.
- “Pwede ka muanhi ug lingkod kuyog nako kadiyot lang? Kinahanglan ko makig-istorya nimo.”
- “Gitawagan ko sa doktor sa ospital bag-o lang.”

IKA-LIMA NGA LAKANG: IPASABOT KUNG UNSAY NAHITABO

- Hinayi pag-ayo ang pagsulti ug pag-matinud-anon.
- Aron malikayan ang bisan unsang kalibog, kinahanglan gyud nimo klarohon nga namatay na si (PANGALAN);
- Paggamit ug mga pulong nga sagad gamiton sa inyong pamilya kung maghisgot og kamatayon.
- Likayi ang ‘natulog na’, ‘nawala na’, o ‘ningadto na sa langit’ kay ang mga bata malibog ug magtuo nga ang tawo mubalik pa.
- Pagkahuman nimo og sulti nga namatay na si (PANGALAN), PAGHILOM og pipila ka segundo aron hatagan og higayon nga motuhop ang imong gisulti nila.
- Hulata nga nakabati ka nga andam na ang mga bata sa dugang nga kasayuran (impormasyon).
- Timan-i nga tungod sa ilang pagkasubo mas maglisod sila sa pagdawat sa impormasyon.
- “Si (PANGALAN) nagkasakit og samot sa dihang gidala siya sa ospital/klinik ug siya namatay”
- Para sa mga mas manghod pa nga mga bata, kinahanglan nimo nga balik-balikon nga namatay na si (PANGALAN) ug dili na mubalik ug dili na makabalik.
- Para sa mga mas manghod pa nga mga bata, “Masakiton kaayo si (PANGALAN) nga wala na nigana iyang lawas.
- Mihunong ang iyang kasingkasing ug wala na siya kaginhawa.
- Namatay na si (PANGALAN)”
- O “Gihimo sa mga doktor ang tanan nga ilang mahimo para ni (PANGALAN), apan wala gyud matabang. Dili na gyud mahimo nga mapaayo nila si (PANGALAN) ug siya namatay sa kadugayan.”
- O para sa mga mas magulang nga bata: “Si (PANGALAN) nakakuha og grabe nga impeksyon sa iyang baga. Tungod niini, naglisud siya og ginhawa ug dili sakto ang oxygen o hangin nga makuha sa iyang lawas. Ug bisan sa tanang tambal ug mga makina, wala gihapon siya napaayo sa mga doktor. Gikasubo ko nga namatay si (PANGALAN)”.

UNSAON PAGSULTI SA MGA BATA NGA ADUNAY NAMATAY

IKA-UNOM NGA LAKANG: PAGSAGUBANG SA REAKSYON SA MGA BATA

- OK ra nga makig-istorya sa mga bata kabahin sa kung unsa kasubo ug makaguol niini nga balita para sa tanan.
- Makatabang ang pagpaambit sa imong mga gibati, apan basin makahadlok kini sa mga bata nga makakita nimo nga bug-os nga nabug-atan sa kasubo.
- Makatabang kung imong panganlan ang imong gibati, pananglitan ipasabot nga nibati ka og kaguol ug nga naghilak ka aron makabatyag ka og kaayo inig-kahuman og hilak pagayo.
- Mahimo nga ang mga mas manghod pa nga mga bata mas mo-pokus sa praktikal nga mga aspeto sa kung maunsa pagusab sa sitwasyon ang ilang adlaw-adlaw nga kinabuhi. 'kinsa namay makigduwa nako?'
- Basin dili dayon sila magpakita sa ilang reaksyon sa balita (pananglitan gusto mogawas ug makigduwa) apan dili gyud kini nagpasabot nga wala sila nakadungog sa balita o nga ilang kaugalingon lang ang ilang gihunahuna.

Mahimo nga ang mga bata adunay daghang lainlaing reaksyon sa mga balita sama niini. Ania ang pipila ka mga ehemplo, uban sa mga suhestyon sa kung unsaon nimo pagtubag:

Paghilak o posible sa pagsiyagit:

• "Kahibalo ko nga makaguol gyud kaayo kini. Lisud kini dawaton tanan."

Gibalikbalik og ingon: "Dili ko motuo nimo, nasayup ka, dili na tinuod":

• "Kahibalo ko lisod kaayo ni para nimo dawaton."

Paghilom pag maayo:

• "Kahibalo ko, lisod gyud kaayo tuohan nga nahitabo ni"

• "Kahibalo ko makaguol ni ug makasubo hunahunaon, apan maayo nga atong mapagawas ang atong mga gibati ug istoryahan atong mga gikagul-an, kay sa nga mag-inusarang nagkalisod."

IKA-PITO NGA LAKANG: PAGPANGANDAM SA KASAGARANG MGA PANGUTANA SA MGA BATA

- Mahimong makatabang ang paghunahuna kung unsaon nimo ang pagtubag sa kasagarang pangutana nga mahimong ipangutana sa mga bata.
- Kinahanglan nimong hunahunaon ang mga edad sa mga bata ug unsa ang mahimo nilang masabtan.
- Hunahuna ang unsa ilang nahibaw-an ug unsa ang nasabtan na nila.
- Pangutan-a sila kung gusto nila og dugang nga impormasyon o aduna pa silay mga pangutana kabahin sa nahitabo.

• Ang mga bata kasagaran gustong makahibalo kung unsay hinungdan sa pagkamatay ug maguol kini sila nga basin tungod naa silay nahunahunaan, nasulti o nabuhat.

• Importante nga balikon nga si (PANGALAN) nasakit ug Coronavirus, naatiman siya sa mga doktor ug nars ug nga walay sad-an sa iyang pagkamatay.

• Mahimo nga ang mga bata mangutana nimo kung ikaw o sila mamatay ba, kinsa man ang mubantay nila ug kung matakdan ba sila.

• "Nakahibalo ko nga kini usa ka lisod kaayo nga pag-istoryahanay. Daghan kaayong i-proseso ug hunahunaon; aduna ba kay gusto ipangutana o wala nasabtan?"

• Pag-pokus sa praktikal nga impormasyon. Sultihi sila sa pamaagi nga gibuhay sa mga tawo sa pagpahunong sa pagkatap sa Coronavirus (pagpanghugas sa kamot, pagdistansya, ug uban pa)

• Pahinumdumi sila sa ubang miyembro sa ilang pamilya ug sa ilang mga higala, nga tanan nagpangga ug nag-atiman nila.

IKA-WALO NGA LAKANG: PAGTAPOS SA PAGISTORYA

- Ipasalig nila nga dili sila kinahanglan mag-inusara sa pagdala niini.
- Makatabang gyud sa mga bata nga adunay laing tawo nga maistoryahan gawas sa pamilya.
- Importante nga makapagawas sila sa ilang mga gibati nga dili mabalaka nga ikaw masuko o masubo.
- Mahimo nimong matabangan ang mga bata sa paghunahuna sa ilang mga gimahal ug gisaligan nga musuporta nila.
- Basin manginahanglan nga mubalik ka sa niining pag-istorya sa kapila nga higayon, labi na sa mga mas manghod pa nga mga bata.
- Normal ra kaayo kini samtang hinayhinay nilang masabtan ang nahitabo.

• "Kahibalo ko nga sobra ang imong gibati karon. Ang siguradong nahibal-an nako kay pinangga kaayo ka nako. Uban ta sa niini nga kaagi, bisan unsa pa ang umaabot."

• "Ato kaha hunahunaon kung kinsa pa ang maayo nimong istoryahan?"

• "Hunahuna kuno ug pahibaw-a ko kung gusto nimo nga ako ang mosulti sa imong mga higala, o gusto ba nimo nga ikaw ra mismo ang mosulti nila?"

IKA-SIYAM NGA LAKANG: PAG-ATIMAN SA KAUGALINGON

- Importante kaayo nga imong atimanon imong kaugalingon.
- Kini nga mga pag-istorya ang pinakalisod nga imong pagabuhaton ug bug-at sa emosyon.
- Pangita ug higala o paryente nga maistoryahan nimo sa imong gibati karon.
- Pakig-uban sa ubang mga tawo, grupo ug organisasyon nga makatabang og suporta nimo ug sa imong pamilya.